

ULANYJYNYŇ GOLLANMASY

Kätip 2.1 goýberilişi

<http://www.ajapsozluk.com/katip>

11/30/2013

MAZMUNY

Mazmuny	1
1. GIRIŞ.....	2
Kätip kömekçi programmasy barada	2
Näme täzelik?	2
2. GURNAMAK	2
Programmasy gurnamak	3
Programmasy aýyrmak.....	3
3. ULANMAK	4
Sanlar	4
Seneler	4
Excel-de ulanmak	5
Dürs ýazuwyň barlagy	5
Barlamak we ýalňyşlary gözden geçirmek	6
Sözlügiň üstünde işlemek.....	6
Barlagy tamamlamak	7
Elipbiýleri öwrüji	8
Sazlamalar	8
Sözlük.....	8
MS Office 2013 üçin wagtlaýyn çözüti	9
5. GELJEGI BARADA.....	9

1. GIRIŞ

KÄTIP KÖMEKÇI PROGRAMMASY BARADA

Kätip programmasy türkmen dilinde ýazuw işleri bilen meşgullanýan adamlara gerek käbir wezipeleri öz içine alýar we olaryň işlemeklerini has aňsat we netijeli etmäge gönükdirilendir. Kätip programmasynyň şu wersiýasynda sanlary we senäni hat bilen ýazmak, türkmen dilinde ýazylan tekstiň dürs ýazuw barlagyny amala aşyrmak funksiýalary bar.

NÄME TÄZELIK?

Kätip programmasyny has-da kämilleşdirmegiň üstünde işleýäris.

- Kätip 2.1
  - Sözlügi ýatda saklamak funksiýasy goşuldy
  - Kontrol+shift+insert basmak arkaly, penjiräni syçanjyk bilen açman, gözlemek funksiýasy goşuldy.
  - Goşulmalary söküp gözlemek funksiýasy goşuldy.
- Kätip 2.0 (şu wersiýa)
  - Gollanma faýlynyň menýulardan açylmagy goşuldy.
  - Goşulan sözleri saklap täze wersiýanyň sözlük faýlyna göçürmek funksiýasy goşuldy.
  - Kirillisadan-latyna, latyndan-kirillisa geçirýän funksiýa goşuldy.
  - Türkmen dilindäki tekstleriň barlagy (Word)
  - Barlaga söz goşmak, aýyrmak we sözleri düzetmek (Word)
- Kätip 1.0 wersiýasy
  - Sanlary hat bilen ýazmak (Excel, Word)
  - Sanlary pul hökmünde ýazmak (Excel, Word)
  - Senäni türkmen dilinde hat bilen ýazmak (Excel, Word)

Elbetde programmada käbir kemçilikler hem ýok däl. Eger şeýle kemçilikleri ýüze çykarsaňyz we geljekde programmanyň has kämil wersiýasyny ulanmak isleseňiz, sizden şol kemçilikleri bize habar bermegiňizi haýyş edýäris.

Biz ol kemçilikleri düzetmegiň üstünde işläris. Biziň salgymyz <http://www.ajapsozluk.com/katip> ýa-da hat@ajapsozluk.com

- Türkmen dilindäki sözleriň ep-esli bölegi ýok. Şonuň üçin, dogry sözler hem ýalňyş görkezilip bilinýär.
- Käbir ýalňyş sözleriň ýalňyşlygy anyklanmaýar.
- “-“ belgisi bilen ýazylýan sözleriň barlagy doly üstünlikli däl.

2. GURNAMAK

Kätip aýratyn bir programma bolman, eýsem Maýkrosoft Ofis Word we Excel üçin döredilen goşmaça kömekçi (add-in) programmadyr. Ony gurnamak üçin şu toplum bilen gelen faýllardan peýdalanmak gerek.

Programmany gurnamak üçin, kompýuterde gerek şertler:

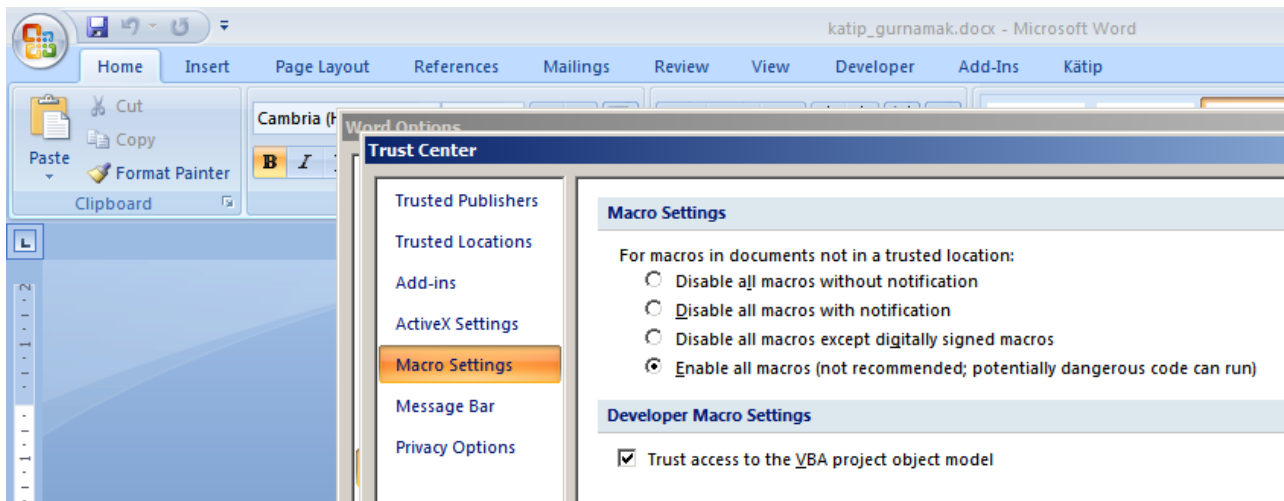
- Windows XP ýa-da Windows 7, 8 gurnalan kompýuter
- Microsoft Office 2007 ýa-da ondan soňky wersiýalary gurnalan kompýuter. Excel we Word ikisi gurlan bolmaly.
- Programmanyň Ajap Sözlük saýtyndan alnan **katip_gurna.exe** gurnaýyş faýly
- Programmanyň sahypasyna şu salgydan girip bilersiňiz <http://www.ajapsozluk.com/katip>

PROGRAMMANY GURNAMAK

Programmany gurnamak üçin, **katip_gurna.exe** faýlyny iki gezek basyp işlediň. Ondan soňky soraglara jogap berip, programmany gurnaň.

Word-de we Excel-de makrolaryň işlemegine rugsat berilýänligine göz ýetiriň. Munuň üçin, Word Options menýusyndan Trust-Centere girip, makrolara rugsat berilmegini belläň. Excel-de hem şeýle edilse bolar.

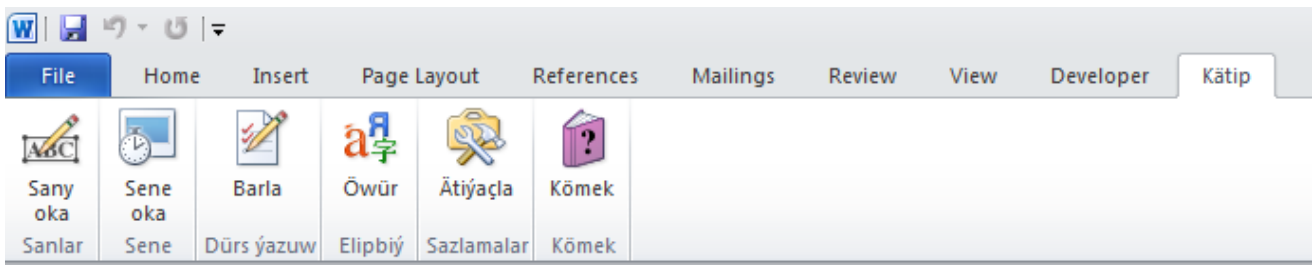
PROGRAMMANY AÝYRMAK

Programmany gurnalyşdan aýyrmak üçin, Windows-ýň başlangyç menýusyndaky papkasyna girip, Ulanyşdan aýyr menýusyna basyň. Programmanyň doly aýrylmagy üçin, aýyr düwmesine basanyňyzda Word/Excel ýapylygy bolmalydyr.

3. ULANMAK

Kätibiň ýerine ýetirýän işi örän ýönekeý. Şol sebäpden, ony ulanmak hem örän aňsat. Ony gurnanyňyzdan soň, Word açylanda şu menýu görünýär.

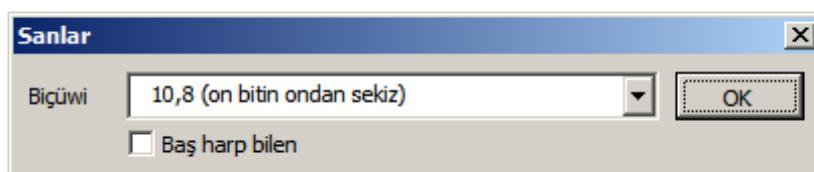

SANLAR

Sanlary okatmak üçin sany saýlamaly we **San oka** düwmesine basmaly. Bitin däl sanlar otur belgisi bilen ýazylmaly. Sanyň haýsy biçüwde görkezilmegini isleýän bolsaňyz, şony saýlap bilersiňiz. **OK** düwmesine basanyňyzda, bellän biçüwiňizde san ýazylar.

Eger Makrolardan bu funksiýa düwme bellemek isleseňiz, bu funksiýanyň makro sanawyndaky ady **SanCommand**-dir. Funksiýalar düwme bellemek üçin aşakdaky Sözlük bölümüne serediň.

9879,90

SENELER

Seneleri okatmak üçin senäni saýlamaly we **Sene oka** düwmesine basmaly. Seneler 01.01.2001 görnüşinde arasy nokat belgisi bilen ýazylmaly. Senäniň haýsy biçüwde görkezilmegini isleýän bolsaňyz, şony saýlap bilersiňiz. **OK** düwmesine basanyňyzda, bellän biçüwiňizde san ýazylar.

Eger Makrolardan bu funksiýa düwme bellemek isleseňiz, bu funksiýanyň makro sanawyndaky ady **SeneCommand**-dir. Funksiýalar düwme bellemek üçin aşakdaky Sözlük bölümüne serediň.

30.02.1978

EXCEL-DE ULANMAK

Kätip Excel-de gurnalanda goşmaça menýu çykmaýar. Ol funksiýa ýaly işleýär. Mysal üçin siz öýjüklere

=WAGTDANYAZGA(Wagt,Biçüw,Başharp)

Wagt - 00.00.0000 görnüşinde ýazylmaly

Biçüw - haýsy biçüwde ýazylmaly, 0-4 arasy

Başharp - 0 ýa-da 1 baha ýazylmaly. 1 diýmek baş harp bilen ýaz diýmek bolýar

=SANDANYAZGA(San,Başharp,Biçüw)

San - 145,00 ýa-da 145 görnüşinde ýazylmaly

Başharp - 0 ýa-da 1 baha ýazylmaly. 1 diýmek baş harp bilen ýaz diýmek bolýar

Biçüw - eger "teňňeli" we "manatly ýazylmaly bolsa onda bu parametr "pul" bolmaly

Bellik: Eger siziň Kätip bilen düzen formulalaryňyzy başga kompýuterlerde hem ulanyp bilmek üçin, olarda hem Kätip gurnalgy bolmalydyr.

DÜRS ÝAZUWYŇ BARLAGY

Dürs ýazuwyň barlagy ýazylan tekstiň içinde ýalňyş bolmagy mümkin bolan sözleri gyzyl reňkde görkezip, ýazylyşy şoňa ýakyn sözleri görkezýär. Bu penjiräni açmak üçin, **Barla** düwmesine basmaly.

BARLAMAK WE ÝALŇYŞLARY GÖZDEN GEÇIRMEK

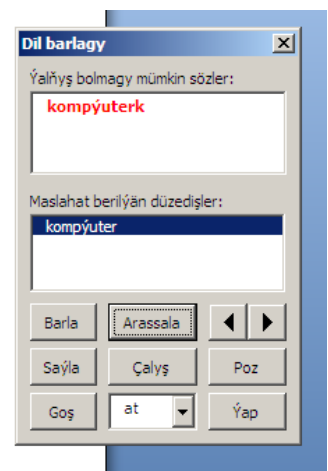
Barlamak üçin, açylan penjiredäki Barla düwmesine basmaly. Eger saýlanan tekst bar bolsa, onda barlag saýlanan tekstiň üstünde geçirilýär. Eger saýlanan tekst ýok bolsa, onda ýazylyp oturylan tekst tutuşlygyna barlanýar. Her sözüň barlagy ol sözlükde tapylmasa, köp wagt alyp biler. Şonuň üçin, eger uly resminamaňyz bar bolsa, ony bölekleyin barlamak, birinji barlagdan soň ähli düzedişleri girizmek maslahat berilýär.

Ýalňyş bolmagy mümkin sözler, gyzyly reňkde görkezilýär. Barlag proses dowam edýärkä, ikinji gutynyň aşagynda prosesini gidisini görkezýän gyzyly zolak üýtgeýär. Uzyn tekstler barlanýan wagty, bu işiň gutarmagyna näçe wagt galandygyny çaklamaga mümkinçilik berýär. Eger proses uzyn bolsa, arasyny kesmek üçin, **Barla** düwmesiniň ýerine çykýan **Duruz** düwmesine basyp bilersiňiz.

Ýazylan teksti sözlükdäki sözler bilen deňeşdirmek arkaly barlaýar. Aşakdaky suratda, programmany işleýşiniň mysaly görkezilen. Barlagdan soň programma ilkinji ýalňyşyň üstüne baryp durýar. Suratda üç dürli ýalňyş görünýär.

1. *Kompýuter* we *düzülýär* sözi gyzyly reňkde görkezilipdir, sebäbi kompýuter sözüniň soňunda k bolmaly däl we düzülýär sözünde bir “u” harpy ýalňyş ýazylypdyr. Bu ikisi düzedilmeli. Programma düzetmek üçin, iň ýakyn sözi maslahat bermäge synanyşýar. Sözlere düzetmek üçin, şol söz penjiräniň içinde görkezilýän wagty, maslahat berilýän sözi dogry hasaplasaňyz, **Calys** düwmesine basyň. Ýada sözi el bilen tekstiň içinde düzediň.
2. Iňlisçe sözler gyzyly görkezilen. Olar durmaly sebäbi olar öz dilinde dogry ýazylan, olary görüp bolýar diýip üstünden geçip gidibermeli. Bu sözlereň üstünden geçip gitmek üçin, ýalňyşlaryň üstünde öňe-yza gidýän ok düwmelerini ulanyň.
3. *Seljerilenden* diýen söz dogry ýazylypdyr. Ýöne ol gyzyly görkezilipdir, sebäbi söz sözlükde tapylmasa, ol dogry hem bolsa, gyzyly reňkde ýalňyş ýaly görkezilýär. Bu söz özüniň asyl düýp formasynda sözlüğe girizilmeli.

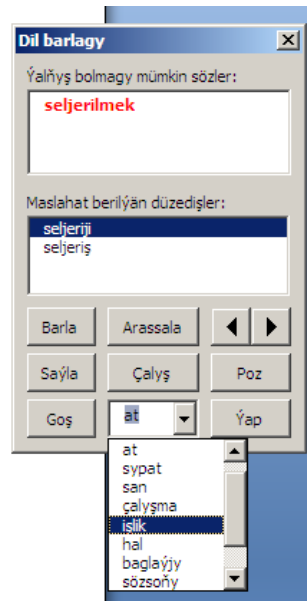
Grammatik terjime usulynda bolsa, **kompyuter** berlen teksti grammatik taýdan seljermäge çalyşýar. Sözlemiň eýesi nirede, habary nirede, sorag sözlemmi, ýüzlenme sözlemmi, işlikmi, sypatmy, haýsy ýöňkeme, haýsy düşüm diýen soraglary sorap şoňa görä terjime edýär. Mysal üçin, "I went to the stadium" diýen sözlem berilse onda programma oňa düşünjek bolup şeýle seljeriş döredýär. "(çalyşma, menlik, birlik san) went(go, işligiň ikinji formasy) to(prepozisiýa, to) the(artikl, malim) stadium(at)". Şeýle seljerilenden soň her bir sözüň grammatik taýdan türkmençe deňi tapylýar we türkmençe sözlem ýene türkmen diliniň kadalaryna görä **düzülýär**. Bu terjime usulynda grammatik kadalary bilmek zerur bolýar. Sebäbi her diliň grammatik kadalary bolmasa terjimäni hili gowy bolmaýar.

Ýalňyşlaryň üstünde ok bilen gezmelemek kyn bolsa, onda bir ýalňyşyň üstüne baryp **Saýla** düwmesine bassañyz şol ýalňyş saýlanar.

SÖZLÜGIŇ ÜSTÜNDE IŞLEMEK

Sözlüğe söz goşmak üçin, penjiräniň içindäki ýokarky guta sözüň düýp formasyny ýazmaly. Aşakda “seljerilenden” sözi üçin girizme görkezilýär.

Seljerilmek sözi işlik bolany üçin, onuň söz toparyny açylýan sanawdan saýlamaly. Muny dogry etmek örän möhüm, sebäbi işlikler işlik hökmünde goşulmasa programma netijeli işlemeýär. Söz goşulanda esasy aşakdaky şertlere üns bermeli.

- At – atlar goşulanda olar düýp formasynda ýagny, baş düşümde hiç hili goşulmasyz ýazylmaly. Aşakda dürli atlaryň girizilmeli görnüşi görkezilýär.
  - *Şahyranalygynyň* – *şahyr* däl-de, *şahyranalyk* görnüşinde we at hökmünde goşulmaly
  - *Atlantadadylar* – *Atlanta* we has at hökmünde goşulmaly
  - *Üzümçilikdäki* – *üzüm* diýip däl-de *üzümçilik* diýip we at hökmünde goşulmaly.
- İşlikler – işlikler, içindäki çekimlileriň ýagdaýyna görä *-mak*, *-mek* goşulmasy bilen bilelikde işlik hökmünde goşulmaly.
  - *Sypjyrylaýdymyka* – *sypjyr* ýa-da *sypjyryl* däl-de *sypjyrylmak* diýip, işlik hökmünde girizilmeli.
  - *duşuşdyrylandyklaryna* – *duşuşdyrylmak* diýip, işlik hökmünde girizilmeli.
- Beýleki sözler hem şeýle goşulmasyz formada degişli söz toparyna görä girizilmeli.
- Eger söz türkmen dilinde köp ulanylýan bolsa we ol sözlükde ýok bolsa onda ony göni söz hökmünde hem girizip bilersiňiz. Mysal üçin, “munuň” diýen sözüň asyl görnüşi “mu” däl. Şonuň üçin, onuň göni özüni girizeniňe degýär.
- Eger sözüň dogrulygyny anyk bilmeseňiz, girizmezlik maslahat berilýär. Soň dogrusyny bileniňizde düzeder ýaly. Ýalňyş girizme etseňiz, soň bu ýalňyş tapylmaz.
- Sözlüğe goşulan sözleri programma indiki gezek täzeden açylanda aktiw bolar. Şonuň üçin öz işleýän ugruňyza degişli birnäçe sözi girizmek isleýän bolsaňyz, onda olaryň düýp we dogry formalaryny yzly yzyna bir dokumentiň içine ýazyp, barladyp sözlüğe goşup bilersiňiz.

Sözlükden islemeýän ýa-da ýalňyş hasaplaýan sözüňizi pozmak üçin, **Poz** düwmesine basyň.

Sözlügiň ýaýradylan görnüşinde ýalňyş sözler tapsaňyz, bu barada habary bize ibermegiňizi haýyş edýäris.

Ýalňyşlary düzedip bolanyňyzdan soň, **Arassala** düwmesine bassaňyz ähli ýalňyşlar penjiräniň içinden pozular we tekst gara reňk bilen reňklener. Düzedişleriňizden soň, Arassala basanyňyzdan soň ýene täzedan barlag geçirip prosesi gaýtalap bilersiňiz.

ELIPBIÝLERI ÖWRÜJİ

Türkmenler ýazuw usuly hökmünde dürli döwürlerde dürli elipbiýleri ulanypdyr. Şonuň üçin, kä halatlarda bir elipbiýden beýlekisine tekstleri öwürmek gerek bolýar. Programmanyň elipbiý öwürüji menýusy arkaly kirillisadan latyn elipbiýine we yzyna geçirip bolýar.

Munuň üçin öwürjek bolýan tekstiňizi saýlaň we penjiredäki Öwür düwmesine basyň. Tekst islän elipbiýiňize öwürüler. Tekstleriň öwürilmeginde käbir zatlaryň doly we dogry öwürülmezligi mümkindir. Käbir daşary ýurt dillerinden geçen sözlerde seýrek ýalňyşlar çykmagy mümkin.

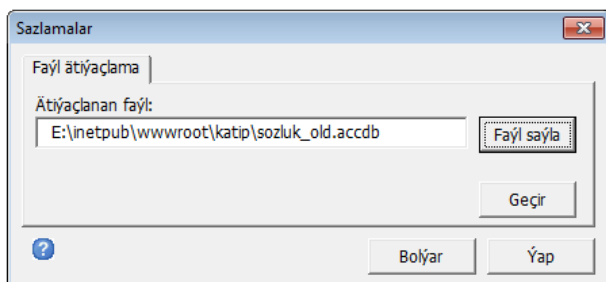
SAZLAMALAR

Dürs ýazuwyň barlagyny amala aşyrýan mahalyňyz öz edaraňyza ýa-da iş we okuw taýdan ýöriteleşýän ugruňyza degişli sözler goşmak gerek bolup biler. Sözleri goşmak barada dürs ýazuwyň barlagy bölümüne serediň.

Eýsem programmanyň täze kämilleşdirilýän wersiýalary çykanda siziň azap edip goşan sözleriňiz täze faýla girmän ýitip gidibermelimi? Ýok. Siz sözleriňizi goşan faýlyňyzy el bilen onuň papkasyndan alyp ätiýaçlap bilersiňiz ýa-da programmany aýranyňyzda sizden sözlük faýlyny alyp galmak isläp islemeýänligiňiz soralar. Şonda jogabyňyzy belläp sözlük faýlyny alyp galyp bilersiňiz. Ol siziň *“My Documents”* bukjaňyza göçüriler.

Programmanyň täze goýberilişini gurnanyňyzdan soň Sazlamalar toparyndaky Ätiýaçla düwmesine basyp şol ätiýaçlanan faýldaky öň goşan sözleriňizi programmanyň häzirkki wagtda ulanylýan maglumatlar bazasyna geçirmek mümkin.

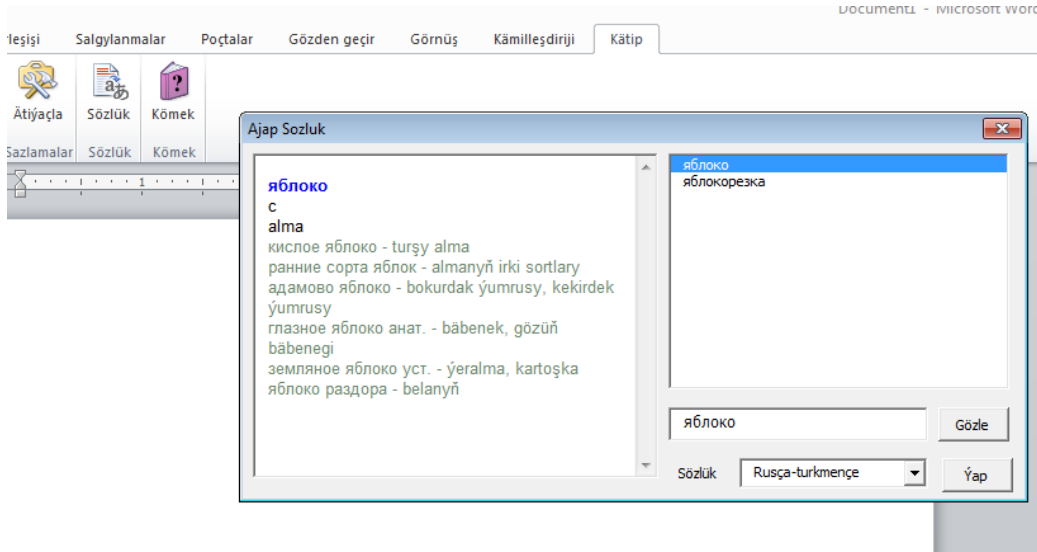
Munuň üçin Faýl saýla düwmesine basyp ätiýaçlyk ýagny öň saklap galan faýlyňyzy tapyň.

Geçir düwmesine basyň. Eger faýl dogry görkezilen bolsa, onda geçirmek prosesi tamamlananda, jemi näçe sözüň könedan täze sözlüğe geçirilendigi görkeziler. Bu ýerden amalyň netijesini anyklap bilersiňiz.

SÖZLÜK

Kätibi gurnanyňyzdan soň, Maýkrosoft Word-y açyň. Kätip menýusyndan **Sözlük** saýlaň. Aşakdaky suratdaky ýaly açylýan penjiredäki **Gözle** diýen düwmäniň öňündäki meýdança isleýän sözüňizi ýazyň, klawiaturada **Enter** düwmesine ýa-da **Gözle** düwmesine basyň. Sag ýokarda sözleriň sanawy görner. Sözleriň sanawynyň üstüne basanyňyzda çep tarapda sözlük görüner.

SÖZLÜGI ÝATDA SAKLAMAK: Iň soňky ulanylan sözlük ýatda saklanýar. Ýagny şu gün "Türkmençe-Rusça" sözlükden "alma" diýip gözlän bolsaňyz, indiki gezek açanyňyzda hem ýene şol jübüt bolar. Sözlük penjiresini goýan ýeriňiz hem şol goýuşuňyz ýaly açylar. Gyra süşsüren bolsaňyz, gyrada açylýar.

CTRL+SHIFT+INSERT: Word-üň içinde otyrkaňyz islendik sözüň üstünde wagtyňyz şu üç düwmäni bile bassaňyz, üstünde duran sözüňiz sözlükde gözlener. Mysal üçin, "дур" diýen sözüň üstünde wagtyňyz, "Rusça-türkmençe saýlangy bolsa, onda şol sözlükden gözlener. Gidip syçan bilen Sözlük düwmesine basyp oturmak hökman däl.

CTRL+SHIFT+DELETE düwmesi hem Sözlügiň penjiresini ýapýar ýöne häzirikçe bu funksiýa gowy işlänok. Peýdaly bolsa ulanyp bilersiňiz.

GOŞULMALARY AÝRYP GÖZLEMEK: Bilşimiz ýaly her diliň öz goşulmalary bolýar. Şol goşulmalary el bilen aýryp sözlükden gözlejek bolsaň kyn bolýar. Wagt alýar. Şonuň üçin, sözlüğe goşulmalary sökýän funksiýa goşuldy. Mysal üçin "görüärsiňiz" diýen sözi gözläniňizde şol söz durşuna tapylmasa onda kök söz ýagny "görmek" gözlenýär. Bu funksiýa türkmen dilinde has gowy işleýär, rus we iňlis goşulmalarynyň üstünde işlemeli.

MS OFFICE 2013 ÜÇIN WAGTLAÝYN ÇÖZGÜT

Bu çözüň Makro üçin düwme salgylanmasyny döretmäge esaslanýar. Şu ýerde **PutWord** funksiýasyna düwme bellemek görkezilýär, emma siz beýleki funksiýalara hem işleýşiňiz ýaly düwmeleri belläp bilersiňiz.

- Ilki bilen **File ->Options->Customize Ribbon** diýen ýere girmeli.
- Aşakda çepde **Keyboard shortcuts->Customize** diýen düwmä basmaly.
- Çykan penjirede sagdaky **Categories** diýen bölümde iň aşagrak gitmeli we **Macros** saýlamaly. Şonda sagdaky sanaw üýtgeýär we birtopar makrolaryň atlary görünýär.
- Şol sagdaky sanawdan **PutWord** diýen funksiýany saýlamaly.
- Soňra edil şol sanawyň aşagyndaky **Press new shortcut key** diýen meýdança girmeli we işleýän düwmeleriňizi basmaly.
- Soňra **Assign** düwmesine basyp bellemeli we penjiräni ýapmaly.
- Indi bellän düwmeleriňizi basyp bilersiňiz, şonda sözlügiň penjiresi açylmaly.

5. GELJEGI BARADA

Programma geljekde goşulmaly funksiýalar we girizilmeli düzedişler kân. Şonuň üçin, ulanyjylardan geljek tekliplere we tankytlara hem garaşýarys.

Programmada ýüze çykan kemçilikleri, onuň tötänleýin ýapylmagy, ýalňyş çykarmagy, dogry sözleri ýalňyş görkezmegi ýaly näsazlyklary habar bermegiňizi haýyş edýäris. Eger siziň ýazuw-pozuw işleriňizde peýdaly başga bir funksiýa bar bolsa, şu programma goşulmagyny isleseňiz bize habar berip bilersiňiz.

Häzirki ýagdaýda programmanyň iň esasy funksiýasy bolan dürs ýazuw barlagyny güýçlendirmegi we kämilleşdirmegi ileri tutýarys.

Biziň salgymyz <http://www.ajapsozluk.com/katip> ýa-da hat@ajapsozluk.com

Biziň programmamyzy ulanýanlygyňyz üçin minnetdar!

Ajap Sözlük